

Rechtbank Amsterdam 20-03-2024, C/13/719848 / HA ZA 22-524

- [Referenties](#)
- [Volledige tekst uitspraak](#)
- [Gevolgde uitspraken](#)

ECLI:NL:RBAMS:2024:1512

Inhoudsindicatie

Een aantal reclame-uitingen die KLM in het verleden voerde, is misleidend en daarmee onrechtmatig oordeelt de rechtbank. Dat is de uitkomst in de collectieve actie die stichting Fossielvrij aanspande tegen KLM omdat zij vindt dat KLM aan greenwashing doet. In die reclames maakt KLM milieucclaims die zijn gebaseerd op vage en algemene verklaringen over milieuvoordelen en daarmee misleidt KLM de consument. In andere uitingen schetst KLM een te rooskleurig beeld over de gevolgen van maatregelen zoals Sustainable Aviation Fuels (gemaakt uit hernieuwbare grondstoffen) en herbebossing. Die maatregelen verminderen de negatieve milieuaspecten slechts marginaal en wekken ten onrechte de indruk dat vliegen met KLM duurzaam is.

Instantie

Rechtbank Amsterdam

Uitspraakdatum

2024-03-20

Publicatiedatum

2024-03-20

Zaaknummer

C/13/719848 / HA ZA 22-524

Procedure

Eerste aanleg - meervoudig

Rechtsgebied

Civiel recht

Vindplaatsen

- [Rechtspraak.nl](#)

Uitspraak

vonnis

RECHTBANK AMSTERDAM

afdeling privaatrecht

zaaknummer / rolnummer: C/13/719848 / HA ZA 22-524

Vonnis van 20 maart 2024

in de zaak van

de stichting

STICHTING TER BEVORDERING VAN DE FOSSIELVRIJ-BEWEGING,

gevestigd te Amsterdam,

eiseres,

advocaat mr. F.M. Peters te Amsterdam,

tegen

de naamloze vennootschap

KONINKLIJKE LUCHTVAART MAATSCHAPPIJ N.V.,

gevestigd te Amstelveen,

gedaagde,

advocaat mr. B.M. Katan te Amsterdam.

Partijen worden hierna Fossielvrij en KLM genoemd.

Waar gaat deze zaak over?

Fossielvrij heeft een collectieve actie aangespannen tegen KLM omdat zij vindt dat KLM doet aan greenwashing. De rechtbank is van oordeel dat een aantal reclame-uitingen die KLM in het verleden voerde misleidend is en daarmee onrechtmatig. Zo maakt KLM milieuclaims die zijn gebaseerd op vage en algemene verklaringen over milieuvoordelen en daarmee misleidt KLM de consument. In andere uitingen schetst KLM een te rooskleurig beeld over de gevolgen van maatregelen zoals Sustainable Aviation Fuels en herbebossing. Die maatregelen verminderen de negatieve milieuaspecten slechts marginaal en wekken ten onrechte de indruk dat vliegen met KLM duurzaam is.

KLM heeft de consument dus niet eerlijk en concreet geïnformeerd. KLM voert de reclame-uitingen nu niet meer en hoeft de uitingen ook niet te rectificeren. KLM mag wel reclame blijven maken voor vliegen en hoeft de consument ook niet te waarschuwen dat de huidige luchtvaart niet duurzaam is. Als KLM de consument informeert over haar ambities op het gebied van bijvoorbeeld CO2-reductie moet zij dat wel eerlijk en concreet doen.

1 De procedure

1.1.

Het verloop van de procedure blijkt uit:

- - de dagvaarding van 6 juli 2022, met producties 1 tot en met 35;
- - de conclusie van antwoord op de voet van artikel 1018c lid 5 Rv, laatste volzin, met producties 1 tot en met 25;
- - het tussenvonnissen van 8 februari 2023;
- - het proces-verbaal van mondelinge behandeling, gehouden op 20 april 2023, en de daarin vermelde stukken, waaronder de akte overlegging aanvullende producties, met producties 36 tot en met 46, van Fossielvrij en de akten overlegging producties, met producties 26 tot en met 30, van KLM;
- - het tussenvonnissen van 7 juni 2023, waarbij de Wet afwikkeling massaschade in collectieve actie van toepassing is verklaard op de vorderingen van Fossielvrij en Fossielvrij ontvankelijk is verklaard;
- - de akte van 2 augustus 2023, met producties 47 tot en met 61, van Fossielvrij;
- - de conclusie van antwoord, met producties 31 tot en met 80;
- - het proces-verbaal van mondelinge behandeling, gehouden op 19 december 2023, en de daarin vermelde stukken, waaronder de akte overlegging aanvullende producties, met producties 62 tot en met 86, van Fossielvrij en de akte overlegging productie, met productie 81, van KLM;
- - de brief van 16 januari 2024 van mr. Peters met opmerkingen bij het proces-verbaal van de mondelinge behandeling;
- - de brief van 19 januari 2024, met een bijlage, van mr. Katan, met opmerkingen bij het proces-verbaal van de mondelinge behandeling.

1.2.

Vervolgens is vonnis bepaald.

2 Partijen

2.1.

Fossielvrij is opgericht op 22 maart 2016. Haar statuten luiden met ingang van

23 juni 2022, voor zover hier van belang:

Artikel 3. Doel.

1. De stichting stelt zich ten doel om ten behoeve van huidige en toekomstige generaties: Het op lokaal, regionaal en landelijk niveau bevorderen, beschermen, ondersteunen en bewerkstelligen

van sociale-, milieu- en economische rechtvaardigheid en gezondheid, het wegnemen van de maatschappelijke legitimiteit van kolen-, olie- en gasbedrijven (zogenaamde “fossiele bedrijven”) en het bewerkstelligen van alternatieve aanwending van investeringen en middelen om daarmee de transitie naar een duurzame economie gebaseerd op hernieuwbare energie te versnellen.

2. De stichting tracht dit doel onder meer te bereiken door alle mogelijke taken op zich te nemen welke haar doel kunnen bevorderen. Zoals bijvoorbeeld:

- Het oproepen van publieke en private instellingen en organisaties als universiteiten, gemeenten, verzekeraars, banken, religieuze organisaties en pensioenfondsen om hun financiële of andersoortige banden te verbreken met kolen-, olie- en gasbedrijven en ‘fossielvrij’ te worden.
- Het voorkomen en tegengaan van misleidende, onjuiste, onvolledige en/of ongefundeerde of onvoldoende gefundeerde publieke uitingen op het gebied van milieu- en klimaatimpact door de fossiele industrie en andere bedrijven en organisaties, welke uitingen door hun misleidende aard consumenten aanzetten tot de verkoop, afname en/of het gebruik van fossiele producten en diensten, of dit legitimeren of stimuleren, en zo bijdragen aan gevaarlijke klimaatverandering.

(...)

- Het onderzoeken van, initiëren van of deelnemen aan gerechtelijke procedures, al dan niet zoals bedoeld in artikel 305a van Boek 3 van het Burgerlijk Wetboek, die het doel ten goede kunnen komen.

(...)

3. De stichting beoogt niet het maken van winst.

Artikel 4. De Fossielvrij-beweging.

De stichting komt voort uit een groeiende beweging: de ‘Fossielvrij-beweging’. Dit is een groeiend netwerk van onder meer studenten, burgers en professionals die hun eigen gemeente, universiteit of pensioenfonds oproepen hun financiële banden met de fossiele brandstoffen industrie te verbreken (het zogenaamd ‘divesteren’), en/of andersoortige banden met de fossiele brandstoffen industrie te verbreken, om op deze manier klimaatverandering aan te pakken en de transitie naar een duurzame economie met duurzame energie te versnellen.

Deze beweging is onderdeel van de wereldwijde divestment beweging die ondersteund wordt door de organisatie “350.org”. De internationale Fossil Free campagne is in de VS ontstaan in tweeduizend twaalf en groeide al snel naar een internationale beweging, ook met een Nederlandse tak. De stichting is zich bewust van de geschiedenis van de ‘Fossielvrij-beweging’ die geleid heeft tot Stichting ter bevordering van de ‘Fossielvrij-beweging’. Contact met en vertegenwoordiging van de beweging in het bestuur is essentieel voor de stichting.

2.2.

KLM is een luchtvaartmaatschappij. Blijkens haar Klimaatactieplan 2023 streeft zij ernaar in 2030 relatief (per passagierskilometer) 30% en in absolute zin 12% minder CO2 uit te stoten, beide in vergelijking met 2019. Om deze CO2-reductie te realiseren, focust zij op drie pijlers, die neerkomen op: (i) de modernisering en vernieuwing van haar vloot, (ii) het gebruik van duurzamere vliegtuigbrandstof (Sustainable Aviation Fuel, SAF) en (iii) de verbetering van de operationele efficiëntie. Voor de langere termijn (2030-2050) rekent zij hiernaast op toekomstige technologische ontwikkelingen in de luchtvaartsector. KLM heeft haar doelstellingen laten valideren door het Validation Team van het Science Based Targets initiative (SBTi), een samenwerkingsverband van non-gouvernementele organisaties.

3 Het geschil

De vorderingen van Fossielvrij

3.1.

De vorderingen van Fossielvrij zijn integraal weergegeven in de aan dit vonnis gehechte bijlage. In het tussenvonnis van 7 juni 2023 (hierna: het tussenvonnis) is op een deel van deze vorderingen al een (eind)beslissing genomen (zie ECLI:RBAMS:2023:3499). Ter beoordeling staan nog – samengevat – de vorderingen van Fossielvrij, voor zover mogelijk uitvoerbaar bij voorraad:

IV dat voor recht wordt verklaard dat door KLM gedane reclame-uitingen die suggereren dat vliegen duurzaam kan zijn of worden (uiting 1 t/m 13) en die suggereren dat de aankoop van of bijdrage aan een “compensatie”-product daadwerkelijk een deel van het klimaateffect van vliegen vermindert, absorbeert of compenseert (uiting 14 t/m 19) misleidend en onrechtmatig zijn en dat KLM daarmee in strijd handelt met fundamentele rechten en de Richtlijn oneerlijke handelspraktijken;

V (i) dat KLM wordt verboden om openbaar te maken:

- de uitingen 1 t/m 19;

- reclame-uitingen met een tekst gelijk of soortgelijk daaraan, alsmede waarin door aanprijzende bewoordingen wordt gesuggereerd dat vliegen, al dan niet met KLM, vanuit het oogpunt van klimaatverandering “duurzaam” of “verantwoord” kan plaatsvinden;

(ii) dat KLM wordt gelast om de uitingen 1 t/m 19 en uitlatingen die daarop variëren maar wezenlijk dezelfde strekking hebben te verwijderen en verwijderd te houden van alle media;

(iii) dat KLM wordt gelast om de uitingen 1 t/m 19 te rectificeren (op de in de bijlage bij dit vonnis genoemde wijze);

VI dat KLM een dwangsom verbeurt van € 100.000 per overtreding van het onder V(i) genoemde verbod en/of de onder V(ii) en (iii) genoemde geboden;

VII dat KLM wordt veroordeeld in de proceskosten en de (ii) volledige buitengerechtelijke kosten.

De rechter bepaalt de inhoud van de vordering

3.2.

Ten behoeve van de door artikel 1018e lid 2 Rv voorgeschreven beoordeling van de precieze inhoud van de collectieve vordering heeft de rechtbank Fossielvrij op basis van het tussenvonnis in de gelegenheid gesteld om zich uit te laten over de vraag of beoordeling van alle negentien in de dagvaarding genoemde uitingen nog actueel is en haar vorderingen hierop eventueel aan te passen. Fossielvrij heeft daarop verklaard belang te hebben bij haar oorspronkelijke vorderingen, ook voor wat betreft in de dagvaarding genoemde uitingen die niet meer worden gevoerd door KLM en dat zij om die reden haar eis of de gronden daarvan niet heeft gewijzigd.

3.3.

De rechtbank merkt op dat uit de stellingen van Fossielvrij blijkt dat zij in vordering IV niet zozeer de Richtlijn oneerlijke handelspraktijken bedoelt als wel de Wet oneerlijke handelspraktijken oftewel afdeling 3A van titel 3 van boek 6 van het Burgerlijk Wetboek (artikelen 6:193a tot en met 6:193j BW). Uit de stellingen van KLM blijkt dat ook zij Fossielvrij aldus heeft begrepen. Deze lezing past ook bij de aard en het doel van een Europese richtlijn en een nationale implementatiewet. Vordering IV wordt daarom gelezen zoals Fossielvrij heeft bedoeld.

3.4.

De rechtbank constateert dat alleen in de omschrijving van de verbodsvordering “reclame-uitingen met een tekst gelijk of soortgelijk daaraan” tot uitdrukking worden gebracht en in de omschrijving van de verwijderingsvordering “uitlatingen die daarop variëren maar wezenlijk dezelfde strekking hebben”. De vorderingen tot een verklaring voor recht en tot een bevel tot rectificatie beperken zich tot de negentien in de dagvaarding beschreven reclame-uitingen. Voor zover Fossielvrij ervan uitgaat dat ook de gevorderde verklaring voor recht en het gevorderde bevel tot rectificatie zich uitstrekken over “soortgelijke uitlatingen” gaat de rechtbank hier niet in mee. Dit maakt geen deel uit van het petitum.

3.5.

De rechtbank bepaalt dus op de voet van artikel 1018e lid 2 Rv de inhoud van de collectieve vordering op de door Fossielvrij ingestelde vorderingen, met de hiervoor vermelde opmerking.

Toelichting op de vorderingen van Fossielvrij

3.6.

Fossielvrij stelt dat het doel van haar vorderingen is om KLM te laten stoppen met het misleiden van consumenten, omdat KLM met die misleiding de schadelijke groei van de luchtvaart in stand houdt. Ook wil Fossielvrij dat de schade, in de vorm van de onjuiste beeldvorming die door de campagnes is ontstaan, wordt hersteld. Fossielvrij stelt daarbij negentien uitingen centraal die KLM heeft gedaan in het kader van haar “Fly Responsibly”-campagne en het product

“CO2ZERO” en de marketing rondom de “KLM Real Deal Dagen”. De gemene deler van de uitingen ziet volgens Fossilvrij op drie onderdelen. Ten eerste gebruikt KLM de term duurzaam terwijl haar producten verre van duurzaam zijn. Ten tweede stelt KLM dat zij klimaatverandering aanpakt terwijl zij in feite inzet op groei van de luchtvaart. Geen van de maatregelen waar KLM op inzet weegt op tegen die groei. Ten derde biedt KLM CO₂-compenserende producten aan terwijl deze het klimaateffect van vliegen niet op geldige wijze compenseren of verminderen.

3.7.

Paragraaf 2.1 (“Kern van de zaak”) van de dagvaarding is in het tussenvonnis geciteerd. Fossilvrij beschrijft daarbij onder meer het volgende:

3. Deze zaak ziet op de urgente plicht van bedrijven als KLM, die de meest vervuilende producten verkopen die vandaag de dag beschikbaar zijn, om eerlijk te zijn over de mate waarin zij en hun producten bijdragen aan schadelijke klimaatverandering.

4. De luchtvaartindustrie is een grote verbruiker van fossiele brandstof, te weten aardolie in de vorm van kerosine. KLM, als grootste luchtvaartmaatschappij van Nederland, heeft een zeer grote impact op het klimaat, met name door de CO₂-emissies van haar vliegtuigen bij het verbranden van kerosine, de broeikasgas-uitstoot van de gehele toeleveringsketen van de kerosine, de andere broeikasgassen die vliegtuigen uitstoten, en het opwarmende effect dat anderszins wordt veroorzaakt door haar vluchten.

5. KLM geeft hiervan een misleidende voorstelling in haar advertenties en andere mededelingen aan het publiek. In haar communicatie, die duizenden zo niet miljoenen mensen bereikt, vertelt KLM het publiek dat zij “samen met [ons] een duurzamere toekomst kan creëren” en zegt zij dat zij “samen op weg is naar duurzaam reizen”. Als een klant online een ticket koopt, heeft hij/zij de mogelijkheid om zijn/haar impact te “compenseren” en te “verminderen”, met een product dat wordt aangeprezen als “CO2ZERO”. Deze marketing wordt doorspekt met beelden van groene blaadjes, jongere generaties en van futuristische vliegtuigen.

6. Deze beweringen klinken groen, maar zijn vaag, fundamenteel onjuist en in strijd met de Richtlijn oneerlijke handelspraktijken (...) (“Richtlijn OHP”). Wie de moeite neemt om diep in de website van KLM te kijken voor een onderbouwing, ziet dat KLM mensen vertelt dat zij en de bredere luchtvaartindustrie op schema liggen om de internationaal afgesproken temperatuurdoelstelling uit het Klimaatakkoord van Parijs te halen. KLM vermeldt echter niet, en dat is cruciaal, dat zowel KLM als de luchtvaartindustrie rekenen op verdere “business as usual” groei van het luchtverkeer, iets wat volledig in strijd is met de doelstelling van Parijs. Dergelijke groei is het tegenovergestelde van de “Fly Responsibly” claim van KLM en die zij gebruikt als een merk en logo – een claim die zowel een uitnodiging is aan het publiek als een loftuiting over de eigen verantwoordelijkheid van KLM. De claims suggereren dat KLM zich volledig inzet om de klimaatcrisis aan te pakken en daar de oplossingen voor heeft. Deze reclame wekt daarbij bij

passagiers het valse vertrouwen dat vliegen duurzaam kan geschieden, ook bij mensen die juist bezorgd zijn over vliegen en het klimaat. Fossilvrij wil dat deze “greenwashing” stopt.

8. (...) Regelmatig, en in 2022 was dat bijvoorbeeld op 17 mei 2022, lanceert KLM een kortingsactie waarbij mensen worden aangemoedigd om gedurende enkele weken met korting te vliegen naar een reeks van bestemmingen. Sinds dit jaar heet deze kortingsactie de “KLM Real Deal Dagen” (...). In het kader van deze actie kan men bijvoorbeeld retour vliegen naar New York voor slechts € 349. KLM bood dit jaar aan dat als men zo’n goedkope vlucht boekt en ervoor kiest om een bijdrage te doen aan de kosten van KLM voor het toevoegen van SAF, KLM dat bedrag “verdubbelt”. Per saldo zet dit echter alleen maar aan tot méér vliegen en komt er veel meer CO2 in de atmosfeer dan wanneer iemand deze kortingsactie aan zich voorbij zou laten gaan.

9. De duurzaamheidsclaims die KLM maakt in het kader van deze campagnes, zijn naar het oordeel van Fossilvrij misleidend. Fossilvrij vordert daarom in deze zaak dat KLM die uitingen rectificeert en niet meer herhaalt. (...)

11. Fossilvrij vordert niet dat vliegen verboden wordt of dat KLM de deuren sluit. Fossilvrij is wel van mening dat het publiek recht heeft op de waarheid rond KLM en haar product, en in het bijzonder het feit dat, met het oog op klimaat, van “duurzamer” of “verantwoord” vliegen geen sprake is en dat het enige duurzame dat KLM kan doen minder vliegtuigen laten vliegen is. Fossilvrij is van mening dat om de luchtvaart in lijn te brengen met de doelstelling van Parijs, mensen geïnformeerd moeten worden en sociale normen en bewustzijn over vliegen moeten veranderen. Fossilvrij wil daarom dat het publiek niet door KLM in slaap wordt gesust met groene praatjes, en dan daadwerkelijk gaat geloven dat er bij het boeken van een vlucht met KLM ook maar enigszins bijgedragen wordt aan het tegengaan van de schade van klimaatverandering. De klimaatcrisis is urgent, en de mate waarin bedrijven bijdragen aan het behalen van klimaatdoelen of juist daaraan in de weg staan, mag door bedrijven zoals KLM die ernstige vervuiling veroorzaken, niet verbloemd worden.

Standpunt KLM

3.8.

KLM betwist dat de omstreden uitingen misleidend zijn en vindt dat het haar vrij staat te communiceren over haar duurzaamheidsinspanningen. KLM betwist dat Fossilvrij nog belang heeft bij toewijzing van haar vorderingen, onder meer omdat de negentien uitingen waar het om gaat niet meer worden gevoerd. KLM concludeert daarom tot niet-ontvankelijkverklaring van Fossilvrij in haar vorderingen, met veroordeling van Fossilvrij in de proceskosten.

3.9.

Paragraaf 1.1 (“De inzet van deze procedure”) van de tweede conclusie van antwoord van KLM luidt, voor zover hier van belang:

1. KLM is hard aan het werk om haar operaties duurzamer te maken. KLM vervangt haar huidige vloot door toestellen die tientallen procenten minder CO2 uitstoten dan hun voorgangers. KLM bouwt aan een goede positie voor de inkoop van duurzamere vliegtuigbrandstof – met succes. KLM voert allerlei operationele verbeteringen door, zij gaat partnerschappen aan met start-ups en onderzoeksteams om innovatie aan te jagen en werkt ook aan het verduurzamen van de grondoperaties (o.a. taxiën) en van de dienstverlening aan boord.

2. KLM doet dat in het besef dat haar voornaamste bedrijfsactiviteiten nu niet duurzaam zijn, en dat ook niet met een druk op de knop kunnen worden. Daarom werkt zij aan veel projecten tegelijk, die elk een grote of kleine bijdrage leveren aan haar klimaatdoelstellingen.

3. Om ervoor te zorgen dat KLM haar ambities op klimaatgebied kan waarmaken, heeft KLM de steun nodig van haar (potentiële) klanten, van medewerkers, overheden en industriepartners en zelfs concurrenten. Daarom communiceert KLM over haar inspanningen en ambities op het gebied van duurzaamheid, onder andere door een branding campagne. (...)

5. De beoordeling of een uiting misleidend is en daarmee een oneerlijke handelspraktijk (zoals bedoeld in artikel 6:193a e.v. BW) vergt dat zorgvuldig wordt gekeken naar wat er in de uiting staat, wat de context van die uiting is en hoe de gemiddelde consument die zal interpreteren. Fossilvrij stelt daarover vrijwel niets concreets.

6. Wanneer er op zo'n zorgvuldige manier gekeken wordt naar de uitingen van KLM die centraal staan in deze procedure, wordt duidelijk dat die uitingen een correct beeld geven, genuanceerd zijn en voldoende onderbouwd zijn met feiten.

(...)

11. KLM heeft in de ontvankelijkheidsfase toegelicht dat Fossilvrij geen belang heeft bij haar vorderingen. Ten eerste omdat KLM de negentien uitingen die de dagvaarding wil laten verbieden, niet meer voert. Ten tweede omdat de uitingen van KLM er niet voor zorgen dat mensen die overwegen minder te gaan vliegen, door de uitingen worden overgehaald om tóch te gaan vliegen – ze worden hooguit overgehaald om te reizen met KLM in plaats van met een andere vliegmaatschappij.

3.10.

Op de stellingen over en weer wordt hierna, in het kader van de beoordeling, nader ingegaan.

4 De beoordeling

Voldoende belang

4.1.

Artikel 3:303 BW bepaalt dat zonder voldoende belang niemand een rechtsvordering toekomt. De rechter dient terughoudend te zijn met het afwijzen van een vordering op de grond dat er niet voldoende belang bestaat. In beginsel moet worden verondersteld dat voldoende belang bestaat. Hierover wordt het volgende overwogen.

4.2.

KLM betoogt dat zij de negentien in de dagvaarding beschreven reclame-uitingen inmiddels niet meer voert en dat zij deze uitingen ook niet meer zal voeren. Voor zover de uitingen nog vindbaar zijn, is dat alleen in archieven en dergelijke, maar dat houdt geen “voeren van reclame” in.

4.3.

Fossilvrij vordert een verbod op het openbaar maken, het verwijderen danwel verwijderd houden en rectificeren van (samengevat) de uitingen 1 t/m 19 en “soortgelijke uitingen”. Voor de beoordeling daarvan dient eerst een beoordeling te worden gegeven van de rechtmatigheid van de negentien uitingen. Partijen zijn het hier niet over eens. Fossilvrij heeft dus wel degelijk belang bij haar vorderingen, ook indien wordt vastgesteld dat KLM geen van deze negentien specifieke uitingen meer voert.

4.4.

KLM voert verder aan dat de door Fossilvrij ingestelde vorderingen niet kunnen leiden tot haar uiteindelijke doel, te weten het voorkomen althans beperken van klimaatverandering. Volgens Fossilvrij is er wel een verband tussen dat uiteindelijke doel en de door haar gewraakte reclame-uitingen van KLM.

4.5.

In het tussenvonnissen heeft de rechtbank verwezen naar het doel van Fossilvrij (zoals hiervoor beschreven onder punt 2.1) en de wegen waarlangs zij dit doel tracht te bereiken. Verder is overwogen dat Fossilvrij met de in deze zaak ingestelde vorderingen een van deze wegen bewandelt. Fossilvrij heeft bij de mondelinge behandeling van 19 december 2023 benadrukt dat zij (nu partijen het hierover oneens blijven) wil dat duidelijk wordt gemaakt wanneer een uiting misleidend is en dat een rechterlijk oordeel over de gedane uitingen hiervoor essentieel is. Hierin ziet de rechtbank voldoende belang.

4.6.

De conclusie is dat artikel 3:303 BW niet in de weg staat aan de door Fossielvrij ingestelde vorderingen.

Grondslag: oneerlijke handelspraktijken

4.7.

Het geschil spitst zich in de eerste plaats toe op de vraag of de negentien in de dagvaarding beschreven reclame-uitingen van KLM in strijd zijn met de Wet oneerlijke handelspraktijken, de artikelen 6:193a tot en met 6:193j BW.

Weliswaar heeft Fossielvrij in het petitum tot uitdrukking gebracht dat KLM in strijd handelt met de in het lichaam van de dagvaarding bedoelde fundamentele rechten en de Wet oneerlijke handelspraktijken, maar bij de mondelinge behandeling heeft Fossielvrij toegelicht dat zij met fundamentele rechten doelt op het recht om niet misleid te worden. Dit recht wordt beschermd door de Wet oneerlijke handelspraktijken, zodat de rechtbank uitgaat van één en dezelfde grondslag van de vordering. Aan de verwijzing naar fundamentele rechten wordt geen zelfstandige betekenis toegekend.

4.8.

Volgens Fossielvrij leveren de reclame-uitingen van KLM ook een zelfstandige onrechtmatige daad op in de zin van artikel 6:162 BW. Aan deze grondslag wordt voorbij gegaan omdat Fossielvrij niet heeft uitgelegd, en bovendien ook niet valt in te zien, dat deze grondslag zelfstandige betekenis heeft naast de grondslag van de Wet oneerlijke handelspraktijken. Overigens staat dit niet in de weg aan kwalificatie van handelen in strijd met de Wet oneerlijke handelspraktijken als “onrechtmatig” (zoals Fossielvrij ook doet). Een oneerlijke handelspraktijk is een species van de onrechtmatige daad.

4.9.

De rechtbank zal hierna het toetsingskader schetsen en vervolgens toepassen op de concrete reclame-uitingen.

Toetsingskader

4.10.

Het toetsingskader dat de rechtbank bij de beoordeling van deze reclame-uitingen toepast luidt als volgt.

4.11.

Artikel 1 (“Doel”) van de Richtlijn oneerlijke handelspraktijken bepaalt dat het doel van de Richtlijn is om bij te dragen aan de goede werking van de interne markt en om een hoog niveau van consumentenbescherming tot stand te brengen door de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten inzake oneerlijke handelspraktijken die de economische belangen van consumenten schaden te harmoniseren.

4.12.

De Richtlijn is in Nederland geïmplementeerd in afdeling 3A (“Oneerlijke handelspraktijken”) van Boek 6 van het Burgerlijk Wetboek, de Wet oneerlijke handelspraktijken (artikelen 6:193a tot en met 6:193j BW). In deze artikelen in het BW staat dat onder consument wordt verstaan: een natuurlijk persoon die niet handelt in de uitoefening van een beroep of bedrijf. Verder staat in de artikelen wanneer een handelspraktijk oneerlijk is en dat de handelaar moet aantonen dat zijn informatie juist is.

4.13.

De Europese Commissie heeft eind 2021 Richtsnoeren geformuleerd met betrekking tot de uitlegging en toepassing van de Richtlijn, die de goede toepassing van de Richtlijn moeten vergemakkelijken. Deze Richtsnoeren zijn dus relevant bij de uitleg van de artikelen 6:193a-j BW.

4.14.

Hoofdstuk 4 (“De toepassing van de Richtlijn oneerlijke handelspraktijken op specifieke terreinen”), paragraaf 4.1 (“Duurzaamheid”), paragraaf 4.1.1 (“Milieuclaims”) luidt, voor zover hier van belang:

Met een “milieuclaim” of een “groene claim” wordt (in commerciële boodschappen, marketing of reclame) gesuggereerd of op een andere manier de indruk gewekt dat een product of een dienst een positieve of geen invloed heeft op het milieu of het milieu minder schade toebrengt dan concurrerende goederen of diensten. De betrokken goederen of diensten ontleen hun milieuvriendelijke karakter onder meer aan hun samenstelling, de manier waarop zij zijn geproduceerd, de wijze waarop zij kunnen worden verwijderd of het feit dat het gebruik ervan energie-efficiënter of minder verontreinigend is. Het naar voren schuiven van onware of niet-verifieerbare claims van dit type wordt vaak “greenwashing” genoemd. (...)

Naargelang de omstandigheden kunnen hieronder alle soorten beweringen, informatie, symbolen, logo's, afbeeldingen en merknamen vallen, alsook de wisselwerking daarvan met kleuren, op verpakkingen, etiketten, reclame, in alle media (inclusief websites) en gemaakt door welke organisatie dan ook, indien deze als “handelaar” wordt beschouwd en zich bezighoudt met handelspraktijken jegens consumenten.

De richtlijn oneerlijke handelspraktijken voorziet niet in specifieke regels inzake milieucclaims. Deze richtlijn biedt evenwel een rechtsgrondslag om ervoor te zorgen dat handelaren milieucclaims niet op een voor consumenten oneerlijke wijze presenteren. Zolang “groene claims” niet oneerlijk zijn, wordt het gebruik ervan door de richtlijn niet verboden. Integendeel, de richtlijn oneerlijke handelspraktijken kan handelaren die in de milieuprestaties van hun producten investeren, helpen door hen in staat te stellen deze inspanningen op transparante wijze aan de consumenten te communiceren en door concurrenten te beletten misleidende milieucclaims te presenteren.

4.15.

Paragraaf 4.1.1.2 (“Hoofdbeginselen”) luidt, voor zover hier van belang:

Op grond van artikel 6 en artikel 7 van de richtlijn oneerlijke handelspraktijken, die betrekking hebben op misleidende handelingen en misleidende omissies, moeten groene claims op waarheid berusten, mogen zij niet gepaard gaan met onjuiste informatie, en moeten zij op duidelijke, specifieke, juiste en ondubbelzinnige wijze worden gepresenteerd, zodat de consument niet wordt misleid.

Op grond van artikel 12 van de richtlijn oneerlijke handelspraktijken moeten handelaren hun claims met bewijzen kunnen staven en dit bewijsmateriaal op begrijpelijke wijze aan de bevoegde handhavingsinstanties kunnen overleggen indien de claim wordt betwist.

4.16.

Paragraaf 4.1.1.3 (“De toepassing van artikel 6 van de richtlijn oneerlijke handelspraktijken op milieucclaims”) luidt, voor zover hier van belang:

Dientengevolge dienen ook het beeldmateriaal en de algemene productpresentatie (d.w.z. ontwerp, kleurkeuze, afbeeldingen, foto’s, geluiden, symbolen en etiketten) een waarheidsgetrouwe en nauwkeurige weergave te zijn van de omvang van het milieuvoordeel, en geen te rooskleurig beeld te geven van het behaalde voordeel. Voor impliciete claims mogen, afhankelijk van de omstandigheden van de zaak, afbeeldingen (van bv. bomen, regenwouden, water, dieren) en kleuren (bv. een blauwe of groene achtergrond of letters) worden gebruikt die associaties met milieuduurzaamheid oproepen.

Milieucclaims kunnen misleidend zijn als ze gebaseerd zijn op vage en algemene verklaringen betreffende milieuvoordelen, zonder fatsoenlijke onderbouwing van het voordeel en zonder te vermelden op welk aspect van het product de claim betrekking heeft. Voorbeelden van dergelijke claims zijn “milieuvriendelijk”, “eco”, “groen”, “vriend van de natuur”, “ecologisch”, “duurzaam”, “goed voor het milieu”, “klimaatvriendelijk” of “vriendelijk voor het milieu”, “niet vervuilend”, “biologisch afbreekbaar”, “emissievrij”, “koolstofarm”, “verminderde CO₂-uitstoot”, “koolstofneutraal”, “klimaatneutraal”, alsmede de generiekere claims “bewust” en “verantwoord”.

In sommige gevallen kunnen dergelijke niet-onderbouwde claims bij de consument de indruk wekken dat een product of een activiteit van een handelaar geen negatief effect of alleen een positief effect op het milieu heeft. Dergelijke claims kunnen onder artikel 6, lid 1, punten a) en b), van de richtlijn oneerlijke handelspraktijken vallen als ze de gemiddelde consument kunnen

bedriegen en hem ertoe kunnen brengen een besluit over een transactie te nemen dat hij anders niet had genomen.

Omdat termen als “bewust” en “verantwoord” op tal van aspecten kunnen slaan, bijvoorbeeld op maatschappelijke of economische omstandigheden, kunnen zulke claims, ook indien zij worden genuanceerd, als misleidend worden beschouwd aangezien het vage en dubbelzinnige termen betreft.

4.17.

De invulling van het begrip gemiddelde consument verschilt afhankelijk van de context. In de considerans van de Richtlijn en in de rechtspraak van het Europese Hof van Justitie gaat het om de fictieve doorsnee-consument, dat wil zeggen de redelijk geïnformeerde, omzichtige en oplettende consument, waarbij ook rekening wordt gehouden met maatschappelijke, culturele en taalkundige factoren. Van de gemiddelde consument mag worden verwacht dat hij bereid is zich in de door de handelaar aangeboden informatie te verdiepen. Hierbij wordt de gemiddelde consument in beginsel in staat geacht om de verstrekte informatie op waarde te schatten en om zo nodig nadere informatie te zoeken, waarna vervolgens de informatie uit verschillende bronnen met elkaar in verband wordt gebracht. Dit betekent evenwel niet dat de gemiddelde consument altijd in staat wordt geacht om informatie uit verschillende bronnen te verwerken. Of dit mag worden verwacht dient te worden beoordeeld aan de hand van de omstandigheden van het geval.

4.18.

Voor de bestuursrechtelijke handhaving van de Richtlijn is de Autoriteit Consument en Markt (hierna: de ACM) aangewezen als de voor Nederland bevoegde autoriteit. De ACM heeft een Leidraad Duurzaamheidsclaims uitgegeven. Daarin heeft zij vuistregels geformuleerd om bedrijven te helpen bij het formuleren van duurzaamheidsclaims. Deze publiekrechtelijke regels kunnen dienen als inspiratiebron bij de uitleg van het civielrechtelijke normenkader. De door de ACM uitgegeven Leidraad Duurzaamheidsclaims (versie 2, 2023) geeft – samengevat – onder meer de volgende vuistregels: gebruik juiste, duidelijke, specifieke en volledige duurzaamheidsclaims, onderbouw duurzaamheidsclaims met feiten en houd ze actueel, beschrijf toekomstige duurzaamheidsambities concreet en meetbaar en zorg dat visuele claims en keurmerken behulpzaam zijn voor consumenten en niet verwarrend.

4.19.

De Stichting Reclame Code heeft in het kader van zelfregulering de Nederlandse Reclame Code (hierna: de NRC) opgesteld. Deze regels – en de daarop gebaseerde uitspraken van de Reclame Code Commissie en het College van Beroep – kleuren het wettelijke civielrechtelijke normenkader nader in. In editie 2020 van de NRC staat (onder andere) dat reclame niet oneerlijk en niet misleidend mag zijn. De Milieu Reclame Code (hierna: de MRC) van de Stichting Reclame Code, die met ingang van 1 oktober 2000 is gewijzigd en gold tot 1 februari 2023, beschrijft dat milieuclaims geen mededelingen, afbeeldingen of suggesties mogen bevatten waardoor de consument kan worden misleid over milieuaspecten van de aangeprezen producten, of over de

bijdrage van de adverteerder aan het handhaven en bevorderen van een schoon en veilig leefmilieu in het algemeen. Ook moeten milieucclaims aantoonbaar juist zijn. Naarmate de milieucclaims absolueter zijn geformuleerd, worden zwaardere eisen gesteld aan het bewijsmateriaal.

Algemene opmerkingen voor de beoordeling van de negentien uitingen van KLM

4.20.

Bij de toetsing van deze negentien reclame-uitingen aan het normenkader dat hiervoor is uiteengezet, is allereerst van belang of deze reclame-uitingen feitelijk juist zijn. Daarnaast is van belang of de verstrekte en/of weggelaten informatie misleidend is. Hierbij komt het mede aan op de context waarin de informatie is verstrekt en/of weggelaten.

4.21.

KLM heeft ambities op het gebied van CO₂-reductie en zet in dat kader in op (onder meer) vlootvernieuwing, het gebruik van vliegtuigbrandstof anders dan fossiele brandstof (SAF) en operationele verbeteringen. De rechtbank stelt voorop dat het KLM vrij staat om de consument te informeren over haar ambities en over de wijze waarop KLM zich inzet om haar ambities waar te maken. Het staat KLM ook vrij reclame te maken voor vliegen met KLM. Daarbij is het gebruik van de term “duurzaam” niet zonder meer ontoelaatbaar, maar bij het gebruik van dit soort vage termen over milieuvoordelen met een maatschappelijke lading, is het aan de gebruiker (KLM) om duidelijk te maken aan de consument wat er in dit specifieke geval mee wordt bedoeld. Het risico bestaat anders dat bij de consument de indruk ontstaat dat een product of activiteit van KLM geen (of een minder) negatief effect op het milieu heeft dan het in werkelijkheid heeft. En dat kan misleidend zijn. Het voorgaande leidt er niet toe dat KLM de consument dient te waarschuwen door in haar uitingen te vermelden dat de huidige luchtvaart niet duurzaam is. In de kern komt het erop neer dat de consument op een eerlijke manier moet worden geïnformeerd.

4.22.

De rechtbank heeft oog voor het feit dat consumenten in deze tijd graag worden geïnformeerd over de milieuaspecten van de producten die zij gebruiken. Consumenten houden zich bezig met duurzaamheid en de wens om daarin betere keuzes te maken speelt in toenemende mate een rol bij de beslissing om een bepaald product wel of niet te kopen. Dit geldt ook voor de keuze om wel of niet (en zo ja, onder welke condities) te vliegen. Uitingen die hierop inspelen en een indruk wekken over de “duurzaamheid” van een product of de aanbieder kunnen dan ook van invloed zijn op de beslissing over de aankoop van een product van KLM.

4.23.

Ten aanzien van de negentien in de dagvaarding beschreven reclame-uitingen van KLM wordt tegen deze achtergrond overwogen en geoordeeld als volgt.

4.24.

De reclame-uitingen 1 tot en met 13 maken deel uit van de “Fly Responsibly”-campagne, die volgens KLM in de eerste plaats een bewustzijns campagne is.

Uiting 1 (vindplaats: social media)

Gelukkig is de manier waarop we reizen aan het veranderen

En gaan we samen op weg naar een duurzamere toekomst

Want duurzamer reizen is ons grootste avontuur ooit

Samen op weg naar duurzamer reizen

4.25.

Het gaat hier om de introductie die deel uitmaakt van een (reclame)video die te vinden is op de Fly Responsibly website van KLM.

4.26.

Reclame-uiting 1 behelst volgens KLM een ambitie die als zodanig herkenbaar is en die zij in haar voortrekkersrol heeft uitgesproken. Een ambitie die vergezeld gaat van de herhaalde mededeling: “Ja, wij zijn een luchtvaartmaatschappij en we realiseren ons dat de luchtvaart vandaag de dag nog verre van duurzaam is, ondanks dat we er al een tijd hard aan werken om elk aspect van onze bedrijfsvoering te verbeteren”.

4.27.

Dit neemt niet weg dat deze reclame-uiting een milieuclaim bevat die is gebaseerd op, wat paragraaf 4.1.1.3 van de Richtsnoeren van de Europese Commissie noemt, vage en algemene verklaringen betreffende milieuvoordelen (“de manier waarop we reizen (is) aan het veranderen”, “duurzamer” en “duurzamere”). Deze reclame-uiting is onvoldoende concreet over welk milieuvoordeel er zal worden behaald en op welke aspecten van (vliegen met) KLM dit dan betrekking heeft. Het maakt voor de consument ook niet duidelijk wat KLM concreet voor ogen heeft om bepaalde doelstellingen te bereiken. Dat op de Fly Responsibly website van KLM aanvullende informatie te vinden is, maakt dit niet anders. Met name omdat uit de uiting onvoldoende valt op te maken dat dit slechts een ambitie van KLM betreft. KLM poneert vrij stellig dat de consument met haar op weg gaat naar een duurzamere toekomst, terwijl niet duidelijk is of en zo ja hoe vliegen met KLM daaraan bijdraagt.

4.28.

Daarom is reclame-uiting 1 misleidend en aan te merken als een verboden handelspraktijk.

Uiting 2 (vindplaats: fysieke reclame)

Join us in creating a more sustainable future

4.29.

Dit betreft een poster op een billboard (destijds) bij Schiphol waarop is te zien dat een kind op een schommel zit, tegen een achtergrond van lucht, water en bergen.

4.30.

In feite omvat de uiting van KLM hier (net als bij uiting 1) de boodschap dat de consument samen met KLM op weg gaat naar een duurzamere toekomst. De uiting wordt om dezelfde redenen als hiervoor genoemd bij uiting 1 misleidend geoordeeld. Daarbij komt nog dat de achtergrond de indruk versterkt dat er milieuvoordeel valt te behalen door “je aan te sluiten bij KLM” zonder dat duidelijk wordt op welke wijze.

Uiting 3 (vindplaats: website “Fly Responsibly”)

Met Fly Responsibly neemt KLM het voortouw om een duurzamere toekomst voor de luchtvaart te realiseren. Wij erkennen dat opwarming van de aarde dringend moet worden beperkt. Daarom hebben we ons verbonden aan de doelstellingen van het klimaatakkoord van Parijs. Maar we kunnen alleen slagen als we allemaal samenwerken. Sluit u dus vandaag nog bij ons aan voor een duurzamere toekomst.

4.31.

Reclame-uiting 3 opent en eindigt met een vage en algemene verklaring over milieuvoordelen (“Met Fly Responsibly neemt KLM het voortouw om een duurzamere toekomst voor de luchtvaart te realiseren” respectievelijk “Sluit u dus vandaag nog bij ons aan voor een duurzamere toekomst”). Het ontbreekt aan voldoende duidelijkheid over de (concrete) milieuvoordelen en op welke aspecten van het product deze betrekking hebben.

4.32.

Vanuit de erkenning dat de opwarming van de aarde dringend moet worden beperkt, heeft KLM zich volgens deze reclame-uiting verbonden aan de doelstellingen van het klimaatakkoord van Parijs. Hiermee kan niets anders zijn bedoeld dan dat KLM zich achter deze doelstellingen heeft geschaard in die zin dat zij haar eigen doelstellingen hiermee in lijn heeft gebracht. Duidelijk is dat de realisatie van de doelstellingen van het klimaatakkoord van Parijs niet, althans niet alleen, afhangen van KLM en de realisatie van haar doelstellingen. Maar reclame-uiting 3 suggereert wel dat de realisatie van de – met het klimaatakkoord van Parijs in de pas lopende – eigen doelstellingen van KLM haalbaar is. Deze haalbaarheid wordt weliswaar afhankelijk

gesteld van samenwerking met anderen (“allemaal”), maar wordt niet concreet, meetbaar en specifiek ingevuld. Hoe de consument kan “aansluiten” en hoe dit bijdraagt aan “een duurzamere toekomst” blijft volledig in het midden.

4.33.

Gelet op het voorgaande is reclame-uiting 3 misleidend en een verboden handelspraktijk.

Uiting 4 tot en met 10 op de website “ Fly Responsibly” bij “ Wat wij doen”

4.34.

De reclame-uitingen 4 tot en met 10 uit de “Fly Responsibly”-campagne betreffen de maatregelen van KLM zelf.

Uiting 4

De luchtvaartindustrie heeft de ambitie om tegen 2050 netto nul CO₂-uitstoot te realiseren en om deze belofte te onderstrepen, ontwikkelen we ons eigen pad gebaseerd op het Science Based Targets-initiatief.

Dit pad bestaat uit verschillende maatregelen, die stuk voor stuk zullen bijdragen aan de vermindering van onze CO₂-uitstoot. Zoals vlootvernieuwing, operationele verbeteringen en CO₂compensatie. Maar verreweg de grootste bijdrage zal worden geleverd door de vervanging van fossiele vliegtuigbrandstof door duurzame vliegtuigbrandstof oftewel: SAF (Sustainable Aviation Fuels).

Uiting 5

De CO₂-uitstoot van de KLM Groep is gestaag gedaald.

Uiting 6

Duurzame vliegtuigbrandstof: een veelbelovende oplossing.

[...] Dus waarom stapt KLM niet gewoon over op SAF? Helaas is het niet zo eenvoudig. De wereldwijde productie van SAF dekt slechts ongeveer 0,1% van het totale brandstofverbruik van de luchtvaartindustrie en wordt geremd door een status quo:

er is wereldwijd zeer weinig productiecapaciteit beschikbaar

daardoor is SAF ten minste 2 tot 3 keer duurder dan gewone kerosine

vanwege de hoge prijzen zijn slechts zeer weinig luchtvaartmaatschappijen bereid – en in staat – om SAF te kopen en omdat er zo weinig vraag is, wordt productiecapaciteit niet opgeschaald

Om deze impasse te doorbreken, is er een krachtig signaal nodig vanuit de luchtvaartindustrie om de SAF-productie op te voeren en een impuls te geven, en uiteindelijk de prijzen te doen dalen. SAF is een cruciale component van het traject van de luchtvaartindustrie om tegen 2050 een CO₂-uitstoot van nul te bereiken. Het is dus belangrijk dat we slagen.

Daarom heeft KLM besloten als industrieleider op te treden in het creëren van dit vraaggestuurde signaal. KLM heeft momenteel een aanzienlijk aandeel in de wereldwijde SAF-markt, maar dit dekt nog steeds minder dan 1% van ons volledige brandstofverbruik. Om onze klimaatambities te halen, willen we in 2030 10% SAF gebruiken. Daarvoor werken we samen met SkyNRG om de grootste SAF-fabriek van Europa te bouwen. Bovendien mengen wij sinds januari 2022 een klein percentage SAF bij op KLM-vluchten die vertrekken vanaf Amsterdam.

Ja, we hebben het nu nog over kleine hoeveelheden SAF, die slechts geringe verminderingen in CO₂-uitstoot opleveren. We kunnen deze markt niet alleen creëren, maar we kunnen – en zullen – de weg wijzen.

Uiting 7

Eerste passagiersvlucht op duurzame synthetische kerosine.

[...] Deze eerste vlucht is een belangrijke mijlpaal in de ontwikkeling van duurzame synthetische kerosine als haalbaar alternatief voor fossiele brandstoffen. Daarnaast is het een grote stap richting een duurzame toekomst voor de luchtvaartindustrie.

Uiting 8

Kleinere CO₂-voetafdruk, meer bossen.

Al tien jaar lang bieden wij u een simpele service waarmee u uw persoonlijke aandeel in de CO₂-uitstoot van uw vlucht kunt compenseren. Met onze CO₂ZERO-service kunt u de impact van uw vlucht op het milieu (...) verkleinen.

Uiting 9

Samen kunnen we uw zakenreis duurzamer maken.

KLM staat niet alleen in haar wens duurzamer zaken te doen. Veel andere bedrijven, in allerlei branches, denken er ook zo over. Wij gaan met zulke bedrijven een partnerschap aan om de beschikbaarheid van duurzame vliegtuigbrandstof op grote schaal te stimuleren en om die brandstof economisch concurrerender te maken met fossiele kerosine.

Uiting 10

STAP VOOR STAP NAAR EEN DUURZAME TOEKOMST.

DUURZAAMHEID BEVORDEREN KAN IN BIJNA ALLE ASPECTEN VAN ONZE BEDRIJFSVOERING. ZO HEEFT EEN KLEINE AFNAME VAN HET VliegGEWICHT AL EEN MERKBAAR EFFECT.

4.35.

De rechtbank beziet deze uitingen op de website in onderlinge verband en samenhang, en in het licht van de context, en gaat vervolgens in op specifieke onderdelen daarvan.

4.36.

KLM spreekt in deze uitingen een ambitie uit en noemt op een aantal punten wat zij doet om deze ambitie waar te maken. Het doel is (uiting 4 en 6) om in 2050 een “netto nul CO₂-uitstoot” te hebben gerealiseerd. KLM heeft voldoende toegelicht dat zij ook werkelijk inspanningen levert om de CO₂-uitstoot (of de gevolgen daarvan) te verminderen. Dat KLM daarbij niet inzet op minder vliegen, maar vooral op het verminderen van de schadelijke effecten valt haar, als luchtvaartmaatschappij, niet tegen te werpen. Toch komt de rechtbank tot de conclusie dat KLM onvoldoende heeft gemotiveerd dat de door haar genoemde oplossingen van zodanige aard zijn dat deze de tekst van de claims en de uitingen (ook in samenhang gezien) rechtvaardigen. Daartoe is het volgende van belang.

4.37.

KLM gebruikt termen als “een belangrijke mijlpaal” en “veelbelovende oplossing” en “een grote stap richting een duurzame toekomst”. KLM somt maatregelen op zoals vlootvernieuwing, operationele verbeteringen en CO₂-compensatie en stelt daarna “maar verreweg de grootste bijdrage zal worden geleverd door SAF”. Dit suggereert dat van de overige maatregelen waarop KLM inzet al heel wat te verwachten valt en dat SAF nog veel meer zal bijdragen aan het doel om in 2050 “netto nul CO₂-uitstoot” te realiseren. Dat wekt een te rooskleurig beeld, omdat uit de uitleg bij de maatregelen volgt dat deze op dit moment slechts een marginale vermindering teweeg brengen als het gaat om de CO₂-uitstoot en de negatieve milieu-aspecten van vliegen. Het valt niet uit te sluiten dat dit in de toekomst zal verbeteren, maar gelet op alle onzekere factoren op dat gebied past het KLM niet om het rooskleurige beeld te schetsen dat zij in de uitingen heeft gedaan. Daarmee zijn de uitingen, op een enkele na, misleidend.

Uiting 4

4.38.

In uiting 4 staat dat de maatregelen die KLM neemt “stuk voor stuk” bijdragen aan vermindering van de CO₂-uitstoot. Als voorbeeld van de maatregelen staat ook de CO₂-compensatie. Dit ziet op een bedrag dat klanten kunnen betalen om bij te dragen aan herbebossing (carbon credits). KLM erkent dat maatregelen die zien op CO₂-compensatie (op zijn best) tot gevolg hebben dat de negatieve aspecten van CO₂-uitstoot worden verminderd. De CO₂-uitstoot zelf wordt niet verminderd door zoiets als herbebossing. Dit onderdeel van de uiting is dus feitelijk onjuist. Het wekt een onjuiste indruk over de klimaatimpact van het product die van invloed kan zijn op de beslissing van de consument en is daarmee misleidend.

4.39.

De rechtbank acht daarbij niet van doorslaggevend belang dat KLM de ambitie van “netto nul CO₂-uitstoot tegen 2050” onderstreept door de ontwikkeling van haar eigen pad dat is gebaseerd op het Science Based Targets-initiatief. KLM baseert namelijk geen specifieke claims op de SBTi-validatie.

Uiting 5

4.40.

De tabel schetst de CO₂-uitstoot van de KLM-groep over de periode van 2005 tot en met 2020 en een ambitie voor 2030. Fossilvrij heeft onvoldoende over het voetlicht gebracht waarom deze tabel onjuist of misleidend zou zijn. De tekst bij de tabel dat de CO₂-uitstoot gestaag is gedaald, is gelet op de statistiek niet onjuist. De uiting is dan ook niet aan te merken als oneerlijke handelspraktijk.

Uiting 6

4.41.

SAF wordt hier gepresenteerd als “duurzame” vliegtuigbrandstof. Hoewel SAF een bijdrage kan leveren aan het verminderen van de schadelijke milieuaspecten van vliegen is de term “duurzame” hier te absoluut en te weinig concreet. De stelling dat het een “veelbelovende oplossing” is geeft ook een te rooskleurig beeld. KLM nuanceert daarna het aandeel van SAF en de toepassing op grotere schaal daarvan wel enigszins, maar gelet op de stellige startclaim “Duurzame vliegtuigbrandstof: een veelbelovende oplossing” doet zij dat onvoldoende. Op dit moment is het aandeel van SAF in het totale brandstofverbruik (en dus ook in de reductie van de CO₂-uitstoot) door verschillende oorzaken nog zeer beperkt. Een substantiëler aandeel is pas in de verre toekomst te verwachten, en daarmee onzeker. De uiting is dan ook misleidend.

Uiting 7

4.42.

KLM maakt melding van het feit dat “de eerste” passagiersvlucht heeft plaatsgevonden op synthetische kerosine en zij beschrijft dit als een “belangrijke mijlpaal” in de ontwikkeling van een haalbaar alternatief voor fossiele brandstoffen. Het is “een grote stap richting een duurzame toekomst voor de luchtvaartindustrie”. Dit alles wekt bij de consument positieve verwachtingen over het vliegen op synthetische kerosine. KLM heeft bij de mondelinge behandeling toegelicht dat er na deze ene vlucht geen (passagiers)vluchten op synthetische kerosine meer hebben plaatsgevonden. Het was een experiment. Er staan op dit moment ook geen nieuwe vluchten op synthetische kerosine gepland. Dat is niet duidelijk voor degene die de uiting leest. De uiting suggereert daardoor meer dan er wordt waargemaakt en wekt dus een te rooskleurig beeld. De uiting is daarmee misleidend.

Uiting 8

4.43.

KLM gaat met deze uiting in op de mogelijkheid om als KLM-klant een financiële bijdrage te leveren aan een door KLM geselecteerd herbebossingsproject (carbon credits). De term CO2ZERO-service wekt daarbij de indruk dat klanten hiermee op relevante wijze (kunnen) bijdragen aan “CO2ZERO” of “nul CO2-uitstoot”. Dit is een absolute en verstrekkende term. Die indruk is niet gerechtvaardigd en kan wel van wezenlijk belang zijn voor de keuze voor het product. Daarbij komt dat in de uiting staat “met onze CO2ZERO-service kunt u de impact van uw vlucht op het milieu verkleinen”. En het gaat over uw aandeel in de uitstoot van uw vlucht. Dit wekt de suggestie dat er een verband bestaat tussen de bijdrage van de klant en het verminderen van de negatieve milieuaspecten van de eigen vlucht van de klant. Het wekt de indruk dat de klant de negatieve effecten van door hem veroorzaakte CO2-uitstoot volledig kan uitwissen. Dit is niet het geval. Hoewel het systeem van meer bossen op zichzelf valt toe te juichen, is het effect ervan onzeker omdat bijvoorbeeld niet duidelijk is of de bomen permanent blijven staan. Voor zover door het herbebossingsproject enige bijdrage wordt geleverd aan vermindering van de impact van CO2-uitstoot op het milieu, is er geen direct verband tussen de concrete bijdrage van de klant en de impact van de CO2-uitstoot van zijn vlucht. De uitlating is tegen deze achtergrond misleidend.

Uiting 9

4.44.

Deze uiting richt zich niet op de consument in de zin van de Wet oneerlijke handelspraktijken en valt daarom buiten het hiervoor geschetste normenkader. Voor zover de vorderingen betrekking hebben op deze uiting worden zij daarom afgewezen

Uiting 10

4.45.

De uiting begint met “stap voor stap naar een duurzame toekomst”. De rechtbank verwijst in dit kader naar haar eerdere overwegingen over vage en algemene verklaringen over milieuvoordelen. KLM beschrijft vervolgens wat zij kennelijk voor ogen heeft bij het bewegen richting een “duurzamere toekomst”, namelijk “Duurzaamheid bevorderen kan in bijna alle aspecten van onze bedrijfsvoering”. KLM maakt daarbij onvoldoende duidelijk welke concrete stappen zij dan zet en hoe deze tot milieuvoordelen leiden. De uiting noemt nog wel het merkbare effect van een kleine afname van het vlieggewicht, maar specificaties ontbreken, evenals het marginale effect op de “duurzaamheid”. De uiting is daarmee misleidend.

Uitingen 11 tot en met 13 op de website “Fly Responsibly” bij “Wat kunt u doen”

4.46.

De reclame-uitingen 11 tot en met 13 uit de “Fly Responsibly”-campagne gaan over de maatregelen van de consument. Deze uitingen richten zich rechtstreeks tot de consument. Het gaat niet om ambities, maar om wat de consument werkelijk kan verwachten bij aanschaf van een bepaald product.

Uiting 11

Wat u kunt doen

[...] Als u besluit om toch te vliegen, zijn er altijd manieren om uw impact op het milieu te verminderen.

Uiting 12

CO2ZERO

[...] Als u de milieu-effecten van uw vlucht nog verder wilt verminderen, kunt u in ons CO2ZERO-aanbod naast het herbebossingsprogramma nu ook kiezen voor een aantal andere opties voor duurzame vliegtuigbrandstof.

Herbebossing kan de CO₂-uitstoot van de luchtvaartindustrie op natuurlijke wijze compenseren. Met herbebossing betaalt u een kleine bijdrage om (een deel van) de impact van uw vlucht op het milieu te compenseren. Dit heeft geen invloed op de directe uitstoot van de vlucht zelf, maar u helpt mee door bomen te planten die de CO₂ van uw vlucht weer opnemen.

De nieuwe op SAF gebaseerde opties in CO2ZERO hebben een dubbel voordeel voor het milieu. Ten eerste vermindert u direct de netto CO₂-uitstoot van een vlucht. Ten tweede helpt u de SAF-markt te laten groeien.

Met deze initiatieven wil KLM vliegen op een volledig transparante manier duurzamer maken. [...] Van de SAF-inkomsten die via de ticketprijzen en het uitgebreide CO2ZERO-programma worden ontvangen zal 100% rechtstreeks, transparant en uitsluitend worden gebruikt om nieuwe SAF aan te kopen en de productie van SAF wereldwijd te bevorderen.

Uiting 13

Samen kunnen we een groter verschil maken

Alleen als we allemaal samenwerken, kunnen we echt een verschil maken. Alle belanghebbenden in de luchtvaartindustrie, alle luchtvaartmaatschappijen, alle fabrikanten – het hele bedrijfsleven. Samen kunnen we de productie van duurzame vliegtuigbrandstof bevorderen, onze vloot versneld vernieuwen en sneller en beter meer bereiken. Daarom hebben we dit initiatief genomen waarin we iedereen oproepen om verantwoord te vliegen: “Fly Responsibly”. We nodigen u vriendelijk uit om samen met ons de luchtvaart duurzamer te maken.

Uiting 11

4.47.

Deze uiting is feitelijk niet onjuist en Fossielvrij heeft ook onvoldoende toegelicht waarom deze uiting in strijd is met het hiervoor geschetste normenkader. De uiting houdt geen claim in, en is niet misleidend of oneerlijk.

Uiting 12

4.48.

KLM gaat in deze uiting in op de mogelijkheden om bij te dragen aan SAF en een herbebossingsproject. Daarbij bedient zij zich van een aantal absolute en/of vage termen, namelijk “CO2ZERO” en “duurzame vliegtuigbrandstof”. De rechtbank verwijst naar hetgeen zij hierover bij de voorgaande uitingen heeft opgemerkt. De mogelijkheden die KLM in de uiting beschrijft hebben niet tot gevolg dat de CO2-uitstoot nul is of dat de schadelijke milieuaspecten van vliegen zodanig ongedaan worden gemaakt dat het gebruik van de kop “CO2ZERO” gerechtvaardigd is. Met de door KLM genoemde opties wordt op dit moment een marginaal effect bereikt. Daarbij komt dat ook hier ten onrechte een rechtstreeks verband wordt gesuggereerd tussen een bijdrage van de klant en de impact van zijn vlucht op het milieu. De uiting is daarmee misleidend.

Uiting 13

4.49.

KLM doet hier in feite een oproep aan alle belanghebbenden om stappen te zetten om de luchtvaart duurzamer te maken. De uiting bevat geen claim over KLM of over haar producten. Fossielvrij heeft onvoldoende aanknopingspunten gegeven voor het oordeel dat de uiting desondanks misleidend of oneerlijk is.

Uiting 14 tot en met 16: CO2ZERO

4.50.

De reclame-uitingen 14 tot en met 16 maken deel uit van de CO2ZERO-marketing, die volgens KLM geen reclamecampagne is (en ook geen branding campagne), maar de naam van een optioneel product waarmee consumenten kunnen bijdragen aan herbebossingsprojecten en SAF.

Uiting 14

CO2ZERO

Verklein uw impact

Uiting 15

CO2ZERO

Bij KLM investeren we in een reeks initiatieven om onze voetafdruk te verkleinen. Ook u kunt uw steentje bijdragen om van de luchtvaart een duurzamere sector te maken. Laten we samen de toekomst veranderen!

Met ons herbebossingsprogramma compenseert u (een deel van) de impact van uw vlucht op het milieu. Het heeft geen invloed op de directe uitstoot van de vlucht zelf, maar uw bijdrage helpt wel bij het herstel van bossen die CO2 absorberen.

Hoe kunt u helpen [...] En, u kunt meer doen: doe mee door bij te d[r]agen aan een (of beide!) van onze duurzame programma's zodat we samen een betere toekomst kunnen creëren. Herbebossing is een bijdrage vanuit de natuur die de CO2-uitstoot buiten de luchtvaartindustrie vermindert, maar SAF heeft een directe invloed op het verduurzamen van vluchten.

Herstel bossen om [x] kg van uw CO2-uitstoot te absorberen

Draag bij aan duurzame vliegtuigbrandstof en verminder uw CO2-uitstoot met [x] kg

Uw CO2 geabsorbeerd door herbebossing 0 kg CO2

Uw CO2 verminderd door SAF 0 kg CO2

Uiting 16

Binnen ons CO2ZERO-programma valt niet alleen SAF, maar ook ons herbebossingsproject. U hebt de controle: kies of u volledig wilt bijdragen aan SAF of dat u liever een mix van beide initiatieven heeft.

Uitingen 14 tot en met 16

4.51.

KLM bedient zich hier van de absolute aanduiding "CO2ZERO" en het stellige "Verklein uw impact" (met een afbeelding van groene blaadjes om een vliegtuig). De rechtbank verwijst in dit kader naar haar eerdere overwegingen over uitingen waarin "CO2ZERO" of "nul CO2 uitstoot" staat. De uitingen suggereren in dit geval ook meer dan kan worden waargemaakt. KLM spoort de consument namelijk aan om "samen de toekomst te veranderen" en "samen een betere toekomst te creëren". Dit wekt de indruk dat met het door KLM aangeboden herbebossingsprogramma en de bijdrage aan SAF bij het vliegen belangrijke stappen worden gezet om een positieve bijdrage te leveren aan de toekomst, in die zin dat de luchtvaart een "duurzamere sector" wordt. Daarmee geeft KLM een te rooskleurig beeld van de (geringe) milieuvoordelen die met een bijdrage van de klant aan herbebossing of SAF kunnen worden bereikt. Bovendien wordt ook hier weer ten onrechte een rechtstreeks verband gesuggereerd tussen een bijdrage van de klant en de impact van zijn vlucht op het milieu.

Uitingen 17 tot en met 19: KLM Real Deal Dagen

4.52.

De reclame-uitingen 17 tot en met 19 maken deel uit van de “KLM Real Dagen”-marketing.

Uiting 17

De Real Deal Dagen draaien om reizen voor momenten die er écht toe doen. Want als we bewuster reizen, zijn alle momenten nog mooier.

KLM investeert volop in duurzame brandstof en wij nodigen je uit om ons hierbij te helpen. Kies je tijdens de Real Deal Dagen voor deze optie dan verdubbelt KLM dit bedrag met de Duurzame Brandstof Bonus.

Uiting 18

Wat zijn de KLM Real Deal Dagen?

KLM Real Deal Dagen is een prijsactie van KLM die 2 weken duurt. Deze actie biedt korting op meer dan 50 bestemmingen wereldwijd. Tijdens de actie geldt tevens de Duurzame Brandstof Bonus: als u een ticket boekt tijdens de Real Deal Dagen en kiest voor een investering in duurzame brandstof, dan investeert KLM met u mee en verdubbelt uw bijdrage. Want als we bewuster reizen, zijn alle momenten nog mooier.

Wat is de Duurzame Brandstof Bonus?

KLM neemt het voortouw voor een duurzamere toekomst voor de luchtvaart. Daarom investeren we volop in duurzame brandstof (ook wel Sustainable Aviation Fuel of kortweg SAF genoemd). Kiest u tijdens de Real Deal Dagen voor een bijdrage aan ons duurzame brandstofprogramma dan verdubbelt KLM dit bedrag met de Duurzame Brandstof Bonus. Selecteer één van de drie opties waar Sustainable Aviation Fuel onderdeel is van en verminder uw verwachte CO₂-uitstoot. KLM verdubbelt elke euro die u bijdraagt aan SAF.

Verdubbelt KLM ook uw bijdrage aan herbebossing?

Fantastisch als u ervoor kiest om een bijdrage te doen aan herbebossing, alleen geldt hier de Duurzame Brandstof Bonus niet. Die geldt tijdens de Real Deal Dagen actie alleen voor duurzame vliegtuigbrandstof (Sustainable Aviation Fuel of kortweg SAF)..

Geldt de Duurzame Brandstof Bonus ook op KLM Holidays pakketreizen?

De Bonus is alleen van toepassing op boekingen van vliegtickets. Pakketreizen vallen buiten de Duurzame Brandstof Bonus, want op KLM Holidays boekingen geldt een ander duurzaamheidsaanbod. Boekt u een complete pakketreis via KLM Holidays? KLM neemt standaard de verwachte CO₂-impact van uw aandeel in de vlucht voor haar rekening. Alle bedragen worden door ons rechtstreeks geïnvesteerd in het CO₂OL Tropical Mix herbebossingsproject in Panama.

Waarom neemt KLM dit initiatief?

We vinden het belangrijk dat onze klanten bewust kiezen om te vliegen. We begrijpen dat mensen zich zorgen maken over klimaatverandering en nemen onze verantwoordelijkheid om de impact van onze operatie op onze leefomgeving te reduceren. Naast vlootvernieuwing en het verbeteren van de operationele innovatie en efficiency willen we uitstoot verminderen door de productie van duurzame brandstof te stimuleren. Daarom hebben we ervoor gekozen om standaard 0,5% SAF bij te mengen op vluchten vanuit Amsterdam. Klanten die iets extra's willen doen, kunnen via CO2ZERO een bijdrage doen aan de aanschaf van nog meer duurzame brandstof.

Hoe verkleint KLM haar CO2-voetafdruk?

Een belangrijke bijdrage aan de duurzaamheidsbeleid is de grote investering van KLM in vlootvernieuwing, met de introductie van zuinigere en stillere vliegtuigen. Daarnaast bespaart KLM brandstof door operationele efficiëntie, waaronder de optimalisatie en vermindering van het gewicht aan boord. Het gebruik van elektrische grondapparatuur is essentieel voor het verminderen van de CO2-uitstoot van grondprocessen. KLM is ook een pionier op het gebied van duurzame vliegtuigbrandstof, die de CO2-uitstoot met ten minste 75% vermindert ten opzichte van de standaard fossiele brandstof. Daarnaast werken we samen met veel verschillende partijen om de toekomst van het vliegen vorm te geven, bijvoorbeeld door de ontwikkeling van nieuwe, energiezuinige toestellen, het gebruik van 100% duurzame energie; klimaat neutrale logistieke operaties van de luchtvaart en de gevolgen van duurzame luchtvaart voor de passagier. Ook het stimuleren van ondernemerschap en het opleiden van nieuw talent is een belangrijke pijler.

Wat doet KLM nog meer op het gebied van duurzaamheid?

Kijk verder op [Fly Responsibly | KLM.com](https://www.klm.com/fly-responsibly)

Uiting 19 (tijdens een radio uitzending)

0:05:10

Het zijn Real Deal Dagen bij KLM, deals voor momenten die er echt toe doen. Zoals samen avonturen beleven op Aruba. Al vanaf 599 euro.

Er zijn nog maar twee real deal dagen.

Dus kijk snel, op [KLM.nl](https://www.klm.nl)

0:05:36

Kies je tijdens de KLM Real deal dagen voor duurzame brandstof, dan verdubbelt KLM je bijdrage. Want als we bewuster reizen, zijn alle momenten nog mooier.

Uitingen 17 tot en met 19

4.53.

Het staat KLM vrij haar ambities uit te spreken en om reclame te maken voor vliegen. Toch zijn deze uitingen op een aantal punten misleidend. KLM stelt in de uitingen dat zij volop investeert in duurzame brandstof. De term "duurzame brandstof", die vaak terugkomt in de uiting, is te

absoluut. Verder maakt KLM voor de consument in de uitingen onvoldoende concreet wat zij doet aan investeringen op het gebied van SAF en welke milieuvoordelen daarmee zijn te behalen. Op wezenlijke onderdelen van deze uitingen schept KLM een te rooskleurig beeld en doet zij (impliciete) claims die onvoldoende zijn gesubstantieerd. Zoals dat “duurzame vliegtuigbrandstof” de CO₂-uitstoot met “ten minste 75%” vermindert ten opzichte van fossiele brandstof. KLM gebruikt de term “bewuster reizen” en wekt de indruk dat vliegen met KLM duurzaam is, terwijl in feite sprake is van een prijsstunt. Hoewel de uitingen op onderdelen wel juist en informatief zijn, komt de rechtbank tot de conclusie dat de uitingen in de gehele context bezien toch misleidend zijn.

Manipulatievereiste

4.54.

KLM heeft de negentien uitingen gedaan zodat haar publiek deze in zijn besluitvorming zou meewegen. Anders gezegd: voor KLM was redelijkerwijs voorzienbaar dat het economische gedrag van haar publiek bij feitelijk onjuiste, onvolledige en/of misleidende informatie zou worden verstoord. Voldoende aannemelijk is dat de gemiddelde consument bij dergelijke informatie een besluit over een overeenkomst met KLM neemt of kan nemen dat hij anders niet had genomen. Hierbij is mede van belang dat de gemiddelde consument, vanuit een alertheid voor klimaatgerelateerde kwesties, gevoelig is voor “groene” claims.

Verklaring voor recht: vijftien uitingen misleidend

4.55.

Uit hetgeen hiervoor is overwogen en geoordeeld, vloeit voort dat de gevorderde verklaring voor recht toewijsbaar is in die zin dat de reclame-uitingen 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 10 en 12 (zoals hiervoor beschreven en die suggereren dat vliegen duurzaam kan zijn of worden) en de reclame-uitingen 14, 15, 16, 17, 18 en 19 (zoals hiervoor beschreven en die suggereren dat de aankoop of bijdrage aan een “compensatie”-product daadwerkelijk een deel van het klimaateffect van vliegen vermindert, absorbeert of compenseert) misleidend en onrechtmatig zijn en dat KLM daarmee in strijd handelt met de Wet oneerlijke handelspraktijken.

Verbod op de uitingen

4.56.

Het geschil spitst zich vervolgens toe op de vraag naar de civielrechtelijke sancties op deze verboden handelspraktijken van KLM.

4.57.

De rechtbank stelt vast, bij gebrek aan voldoende andersluidende aanknopingspunten, dat KLM geen van de vijftien hiervoor misleidend beoordeelde reclame-uitingen meer voert. De vordering die strekt tot een verbod op het openbaar maken van deze vijftien reclame-uitingen is om die reden niet toewijsbaar. Weliswaar houdt KLM vol dat (ook) deze uitingen rechtmatig zijn gedaan,

maar zij heeft, na heroverweging, besloten om “aan de veilige kant te gaan zitten” en deze niet meer te voeren. Er zijn geen aanknopingspunten dat KLM de vijftien onrechtmatige uitingen in de toekomst wel weer wil gaan voeren. Daarmee is geen sprake van de voor een verbod noodzakelijke dreigende schending van haar rechtsplicht.

4.58.

Ook de vordering die strekt tot een verbod van het openbaar maken van de uitingen die vergelijkbaar zijn met of soortgelijk zijn aan de uitingen die misleidend zijn geoordeeld is niet toewijsbaar. Dat komt omdat op voorhand niet voldoende is te bepalen welke “vergelijkbare uitingen” de toetsing aan de Wet oneerlijke handelspraktijken niet doorstaan. In dit verband is in het bijzonder van belang dat de uitkomst van deze toetsing steeds afhangt van de omstandigheden van het geval. Fossielvrij vordert een verbod dat onbeperkt is in tijd, terwijl niet valt uit te sluiten dat er ontwikkelingen plaatsvinden waardoor (onderdelen van) de vijftien uitingen niet langer als misleidend kunnen worden aangemerkt. Het opleggen van een verbod op “vergelijkbare uitingen” is zodanig ruim dat het de toets van artikel 10 EVRM niet kan doorstaan. De maatregel zou, omdat duidelijkheid over de reikwijdte ontbreekt, een chilling effect kunnen hebben, waardoor KLM meer dan nodig afziet van het doen van uitingen. Gelet hierop is de gevorderde maatregel niet proportioneel.

Geen bevel tot verwijdering en geen rectificatie

4.59.

Het bevel tot verwijdering van de negentien uitingen en uitingen die daarop variëren is niet toewijsbaar. Hiertoe wordt verwezen naar hetgeen hiervoor onder 4.57 en 4.58 is overwogen en geoordeeld. Een bevel om niet meer gevoerde reclame-uitingen te verwijderen is zinloos. Voor zover het gevorderde bevel reclame-uitingen betreft die vergelijkbaar zijn aan de misleidend beoordeelde reclame-uitingen, is het niet toewijsbaar. Het debat zag in deze zaak niet op andere dan de negentien omstreden uitingen.

4.60.

Met betrekking tot de vordering tot een bevel tot rectificatie wordt het volgende overwogen. Artikel 6:167 lid BW bepaalt, voor zover hier van belang, dat wanneer iemand krachtens titel 3 van boek 6 BW jegens een ander aansprakelijk is ter zake van een onjuiste of door onvolledigheid misleidende publicatie van gegevens van feitelijke aard, de rechter hem op vordering van die ander kan veroordelen tot openbaarmaking van een rectificatie op een door de rechter aan te geven wijze. Vaststaat dat KLM de vijftien misleidende reclame-uitingen niet (publiekelijk) meer voert. Fossielvrij licht niet, althans niet voldoende, toe dat de gemiddelde consument door deze reclame-uitingen uit het verleden nog altijd een besluit over een overeenkomst neemt of kan nemen dat hij anders niet had genomen. Dat de uitingen volgens Fossielvrij hebben bijgedragen aan het heersende onjuiste beeld van vliegen in het algemeen is onvoldoende om de gevorderde rectificatie te rechtvaardigen. In dit verband is ook van belang dat deze zaak (en dus ook de ontoelaatbaarheid van de vijftien uitingen) naar verwachting volop media-aandacht krijgt. Het gevorderde bevel tot rectificatie wordt dan ook afgewezen.

4.61.

Ook de vordering tot het geven van een bevel tot het hanteren van een waarschuwingstekst wordt afgewezen. De Wet oneerlijke handelspraktijken geeft voor een dergelijk bevel geen basis.

Proceskosten

4.62.

Met betrekking tot onderdeel (i) van vordering VIII (“proceskosten en vergoedingen”) wordt het volgende overwogen. Fossielvrij licht niet, althans niet voldoende, toe dat zij redelijke kosten heeft gemaakt als bedoeld in artikel 6:96 lid 2 BW.

Artikel 1018l lid 2 Rv kan slechts worden toegepast in geval van een uitspraak ingevolge artikel 1018i Rv, dat wil zeggen een uitspraak waarbij een collectieve schadeafwikkeling wordt vastgesteld. Daarvan is in dit geval geen sprake.

4.63.

KLM zal, als de overwegend in het ongelijk gestelde partij, worden veroordeeld in de proceskosten. Deze worden aan de zijde van Fossielvrij tot dit vonnis begroot op € 125,03 aan dagvaardingskosten, € 2.837,00 aan griffierecht en € 15.249,50 aan salaris advocaat (drieënhalf punten, tarief VIII), in totaal € 18.211,53. De nakosten worden toegewezen op de in de beslissing vermelde wijze.

5 De beslissing

De rechtbank:

5.1.

verklaart voor recht dat de in dit vonnis beschreven reclame-uitingen 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 10 en 12 die suggereren dat vliegen duurzaam kan zijn of worden en de reclame-uitingen 14, 15, 16, 17, 18 en 19 die suggereren dat de aankoop of bijdrage aan een “compensatie”-product daadwerkelijk een deel van het klimaatteffect van vliegen vermindert, absorbeert of

compenseert misleidend en onrechtmatig zijn en dat KLM daarmee in strijd handelt met de Wet oneerlijke handelspraktijken;

5.2.

veroordeelt KLM in de proceskosten, aan de zijde van Fossielvrij tot op heden begroot op € 18.211,53, te betalen binnen veertien dagen na aanschrijving daartoe; als KLM niet tijdig aan deze veroordeling voldoet en het vonnis daarna wordt betekend, moet zij

€ 92,00 extra betalen, plus de kosten van betekening;

5.3.

verklaart deze kostenveroordeling uitvoerbaar bij voorraad;

5.4.

wijst het meer of anders gevorderde af.

Dit vonnis is gewezen door mr. M.R. Jöbssis, mr. J.W. Bockwinkel en mr. R.C.J. Hamming, rechters, bijgestaan door mr. A.A.J. Wissink, griffier, en in het openbaar uitgesproken op

20 maart 2024.

Bijlage als bedoeld in 3.1 (de door Fossielvrij ingestelde vorderingen)

Fossielvrij vordert dat de rechtbank, voor zover mogelijk uitvoerbaar bij voorraad, oordeelt:

vordering I: exclusieve belangenbehartiger

dat Fossielvrij ontvankelijk is in deze collectieve actieprocedure en wordt aangewezen als exclusieve belangenbehartiger;

vordering II: definitie nauw omschreven groep

indien de rechtbank van oordeel is dat zij dient te bepalen voor welke nauw omschreven groep personen de exclusieve belangenbehartiger de belangen in deze collectieve vordering behartigt in de zin van artikel 1018e lid 2 Rv: dat onderhavige collectieve actie op de navolgende groep van natuurlijke personen betrekking heeft, te weten alle ten tijde van het uitbrengen van de dagvaarding in Nederland wonende natuurlijke personen, en zij die geboren worden en in Nederland komen te wonen na de datum van deze dagvaarding;

vordering III: opt-out mogelijkheid

dat een ieder die in Nederland woonachtig is of domicilie heeft gedurende een periode van drie maanden na de aankondiging in de zin van artikel 1018f lid 3 Rv van de uitspraak tot aanwijzing van de exclusieve belangenbehartiger, de mogelijkheid zal hebben bij schriftelijk bericht aan de griffie van de rechtbank te laten weten zich van de behartiging van hun belangen in deze collectieve actie te onttrekken;

vordering IV: verklaring voor recht

dat voor recht wordt verklaard dat:

I. de door KLM gedane reclame -uitingen #1 tot en met #13 zoals in hoofdstuk 5 van het lichaam van de dagvaarding zijn beschreven en die suggereren dat vliegen duurzaam kan zijn of worden, om redenen zoals in het lichaam van de dagvaarding gesteld, misleidend en onrechtmatig zijn en dat KLM dusdoende in strijd handelt met de in het lichaam van de dagvaarding bedoelde fundamentele rechten en de Richtlijn OHP; en

de door KLM gedane reclame-uitingen #14 tot en met #19 zoals in hoofdstuk 5 van het lichaam van de dagvaarding zijn beschreven en die suggereren dat de aankoop of bijdrage aan een “compensatie”-product daadwerkelijk een deel van het klimaat-effect van vliegen vermindert, absorbeert of compenseert om redenen zoals in het lichaam van de dagvaarding gesteld, misleidend en onrechtmatig zijn en dat KLM dusdoende in strijd handelt met de in het lichaam van de dagvaarding bedoelde fundamentele rechten en de Richtlijn OHP;

vordering V: verbod en bevel

(i) dat KLM wordt verboden om uiterlijk vanaf één week na dagtekening van het in dezen te wijzen vonnis:

a. de reclame-uitingen #1 tot en met #19 zoals in hoofdstuk 5 van het lichaam van de dagvaarding zijn beschreven of reclame-uitingen met een tekst gelijk of soortgelijk daaraan, alsmede waarin door aanprijzende bewoordingen wordt gesuggereerd dat vliegen, al dan niet met KLM, op een wijze kan worden gedaan vanuit oogpunt van klimaatverandering “duurzaam” of “verantwoord” kan plaatsvinden, te doen in enigerlei vorm of op enigerlei wijze, openbaar te maken of te doen maken;

(ii) dat KLM wordt gelast om:

a. binnen één week na dagtekening van het in dezen te wijzen vonnis, op eigen kosten de reclame-uitingen #1 tot en met #19 zoals in hoofdstuk 5 van het lichaam van de dagvaarding zijn beschreven, en uitlatingen die daarop variëren maar wezenlijk dezelfde strekking hebben, te

verwijderen en verwijderd te houden van alle media waarop die uitingen zijn verspreid, waaronder begrepen maar niet beperkt tot de website van KLM, haar social media kanalen, door KLM zelf in omloop gebrachte folders, flyers en tijdschriften, (video)advertenties online of in print-media, of anderszins; en

b. binnen één week na dagtekening van het in dezen te wijzen vonnis, op eigen kosten de reclame-uitingen #1 tot en met #19 zoals in hoofdstuk 5 van het lichaam van de dagvaarding zijn beschreven te rectificeren door:

i. het verzenden van brieven aan alle personen en instellingen aan wie KLM tickets heeft uitgegeven tussen 1 december 2021 en 23 mei 2022, op briefpapier van KLM, waarbij gebruik wordt gemaakt van de gebruikelijke huisstijl van KLM voor correspondentie met haar klanten, per post en per e-mail met daarin, met uitzondering van de adressering, datering en afsluiting, overigens uitsluitend de tekst zoals weergegeven in Bijlage A bij de dagvaarding, of een andere tekst van dezelfde aard en strekking die de rechtbank geboden acht, en zonder dat op andere wijze in enigerlei zin aan doel en strekking van de (kenbaarheid van de) rectificatie afbreuk wordt gedaan;

ii. het plaatsen van een duidelijke en goed leesbare, in de huisstijl van KLM op te maken rectificerende advertentie van een halve pagina in vijf landelijke dagbladen (Trouw, AD, Telegraaf, Volkskrant en NRC) op de achterpagina van die dagbladen, zonder enig commentaar of enige toevoeging in welke vorm dan ook met de tekst zoals weergegeven in Bijlage B bij de dagvaarding, of een andere tekst van dezelfde aard die de rechtbank geboden acht, opgemaakt conform goed drukkersgebruik, in een rood kader met het logo van KLM, onder de kop "RECTIFICATIE";

iii. het gedurende vier weken, of een zodanige termijn die de rechtbank geboden acht, plaatsen van een duidelijke en goed leesbare, in de huisstijl van KLM op te maken rectificerende tekst op al haar online marketinguitingen waaronder banners en alle social media accounts (Instagram, Twitter, LinkedIn etc.), , die zichtbaar blijft tijdens scrollen in enige richting, met de tekst en in de vorm zoals opgenomen in Bijlage C bij de dagvaarding, of een andere tekst van dezelfde aard die de rechtbank geboden acht;

c. binnen drie dagen na verzending van bovenbedoelde rectificatiebrieven aan de raadslieden van Fossielvrij een afschrift te zenden van één van de verzonden rectificatiebrieven, gedateerd maar waarin de gegevens die betrekking hebben op de geadresseerde onleesbaar zijn gemaakt, vergezeld van een door een Nederlandse deurwaarder of notaris afgegeven bevestiging dat de rectificatie in die vorm is verzonden door KLM aan de in het vonnis gespecificeerde groep personen en instellingen; en

d. binnen één week na dagtekening van het in dezen te wijzen vonnis, op eigen kosten op een prominente plek op de homepage van de KLM website, de website-bookingstool en op de vliegtickets die voor haar vluchten worden uitgegeven, een goed leesbare waarschuwingstekst weer te geven of te laten weergegeven luidend “Vliegtuigen verbruiken fossiele brandstof en dragen bij aan klimaatverandering”, in de huisstijl van KLM en in een lettertype dat groter is dan het kleinste lettertype dat op dezelfde plaats weergegeven wordt;

vordering VI: dwangsom

het onder V gevorderde op straffe van verbeurte van een dwangsom van EUR 100.000,00, of een ander bedrag dat de rechtbank geboden acht, voor iedere keer dat KLM geheel of gedeeltelijk in strijd handelt met (één of meer onderdelen) van de sub V gevorderde verbod en/of (één of meer) bevelen, in dier voege dat deze dwangsom evenzoveel keer verschuldigd zal zijn als (onderdelen van) het genoemde verbod wordt overtreden en/of (onderdelen van) de genoemde bevelen niet worden nagekomen, alsmede een dwangsom van EUR 25.000,00 of een ander bedrag dat de rechtbank geboden acht, per dag dat de betreffende overtreding respectievelijk niet nakoming voortduurt, daarbij ieder gedeelte van een dag als een hele gerekend;

vordering VII: proceskosten en vergoedingen

KLM te veroordelen tot vergoeding aan Fossielvrij van de buitengerechtelijke kosten en (proces)kosten (artikel 6:96 BW en artikel 1018l lid 2 Rv), zijnde:

(i) de volledige door Fossielvrij gemaakte buitengerechtelijke kosten, te vermeerderen met de wettelijke rente vanaf de datum van het in deze procedure te wijzen vonnis tot aan de dag van algehele voldoening, zo nodig op te maken bij staat en te vereffenen volgens de wet; en

(ii) de kosten die Fossielvrij zal maken in verband met de handelingen die Fossielvrij in haar hoedanigheid van (mede) exclusieve belangenbehartiger tot aan het eindvonnis geacht zal worden uit te voeren, te vermeerderen met de wettelijke rente vanaf de datum van het in deze procedure te wijzen eindvonnis tot aan de dag van algehele voldoening, zo nodig op te maken bij staat en te vereffenen volgens de wet;

welke bedragen (i) en (ii) nader zijn te begroten.

De in subonderdeel b van onderdeel (ii) van vordering V bedoelde bijlagen luiden:

BIJLAGE A

Tekstvoorstel voor rectificatiebrieven die KLM aan haar klanten dient te sturen.

Betreft: rectificatie inzake onze duurzaamheids-claims

Geachte [NAAM]

KLM biedt u haar excuses aan voor het doen van onjuiste en misleidende mededelingen over de duurzaamheid van vliegen en over de mogelijkheid tot zogenaamde CO₂-compensatie in haar reclames en op haar website. Met deze brief wil KLM de onjuiste indruk die door haar marketing en reclame is gewekt recht te zetten.

Wetenschappelijke consensus: vliegen schaadt het klimaat

Er bestaat wetenschappelijke consensus over dat een snelle en drastische vermindering van de uitstoot van broeikasgassen, zoals CO₂, in alle sectoren nodig om de redelijke kans te behouden de opwarming van de aarde te beperken tot 1,5 °C zoals afgesproken is in het Klimaatakkoord van Parijs. De komende jaren zijn daarbij doorslaggevend.

Gevaarlijke klimaatverandering is overal ter wereld al voelbaar. De wereldwijde uitstoot van broeikasgassen blijft echter stijgen en de wereld is op weg naar een catastrofale opwarming. Meer informatie vindt u hier.

Bij verbranding van fossiele brandstoffen, zoals kerosine in vliegtuigmotoren, komt veel CO₂ vrij. Dat is de belangrijkste oorzaak van gevaarlijke klimaatverandering. Vliegen verergert dus de klimaatverandering. Vliegen heeft ook andere effecten, zoals stikstof uitstoot en condenssporen, die een aanzienlijke invloed hebben op het klimaat. Een vlucht boeken is voor consumenten het product met de hoogste uitstoot dat zij kunnen kopen.

Minder vliegen is het enige dat KLM kan doen om de schade aan het klimaat te beperken

Alternatieve brandstoffen (waaronder "duurzame vliegtuigbrandstoffen" of "SAF") en toekomstige technologie kunnen vliegen niet op tijd "duurzaam" maken, in lijn met het klimaatdoel van het Klimaatakkoord van Parijs. Vliegen moet onmiddellijk worden teruggedrongen om dat klimaatdoel te kunnen halen. Het was daarom onjuist misleidend dat wij spraken van "duurzaam vliegen". Meer informatie over de noodzaak om vliegen te verminderen is hier beschikbaar.

Het beleid van KLM is echter gericht op groei en het uitstoten van meer CO₂.

KLM is van plan te blijven groeien. Zolang wij groeien, zal de totale CO₂-uitstoot van ons bedrijf toenemen. Onze suggestie dat onze uitstoot zal afnemen en dat vliegen "duurzaam" of "verantwoord" kan plaatsvinden, en door vliegen met KLM een "duurzamere toekomst" dichterbij komt, was onjuist en misleidend.

De klimaatschade wordt niet beperkt door een financiële bijdrage te doen aan KLM's CO₂ZERO programma.

Wij voerden een marketing campagne genaamd "CO₂ZERO". In dat kader voeren wij consumenten om kleine financiële bijdragen aan herbebossingsprojecten of de kosten van het gebruik van kleine hoeveelheden alternatieve brandstoffen. Wij zeiden dat dit het negatieve klimaateffect van vliegen zou "compenseren", "verminderen" of dienen als "offsetting". Dat is

alleen niet waar. De betalingen dragen niet bij aan het bereiken van het klimaatdoel van het Klimaatakkoord van Parijs. De naam "CO2ZERO" van onze marketing-campagne, was onjuist en misleidend.

De enige manier om het effect van vliegen op het klimaat zinvol te verminderen en bij te dragen aan het behalen van de klimaatdoelstellingen, is door niet te vliegen.

Hoogachtend,

[naam en handtekening CEO]

BIJLAGE B

Tekstvoorstel voor de rectificatie die KLM dient te publiceren in Nederlandse dagbladen

RECTIFICATIE

KLM heeft onjuiste en misleidende mededelingen gedaan over de duurzaamheid van vliegen en over de mogelijkheid tot zogenaamde CO₂-compensatie in haar reclames en op haar website. Op deze plaats wil KLM de onjuiste indruk die door haar marketing en reclame is gewekt recht te zetten.

Wetenschappelijke consensus: vliegen schaadt het klimaat

Er bestaat wetenschappelijke consensus over dat een snelle en drastische vermindering van de uitstoot van broeikasgassen, zoals CO₂, in alle sectoren nodig is om de redelijke kans te behouden de opwarming van de aarde te beperken tot 1,5 °C, zoals afgesproken is in het Klimaatakkoord van Parijs. De komende jaren zijn daarbij doorslaggevend.

Gevaarlijke klimaatverandering is overal ter wereld al voelbaar. De wereldwijde uitstoot van broeikasgassen blijft echter stijgen en de wereld is op weg naar een catastrofale opwarming. Meer informatie vindt u hier.

Bij verbranding van fossiele brandstoffen, zoals kerosine in vliegtuigmotoren, komt veel CO₂ vrij. Dat is de belangrijkste oorzaak van gevaarlijke klimaatverandering. Vliegen verergert dus de klimaatverandering. Vliegen heeft ook andere effecten, zoals stikstof uitstoot en condenssporen, die een aanzienlijke invloed hebben op het klimaat. Een vlucht boeken is voor consumenten het product met de hoogste uitstoot dat zij kunnen kopen.

Minder vliegen is het enige dat KLM kan doen om de schade aan het klimaat te beperken

Alternatieve brandstoffen (waaronder "duurzame vliegtuigbrandstoffen" of "SAF") en toekomstige technologie kunnen vliegen niet op tijd "duurzaam" maken, in lijn met het klimaatdoel van het Klimaatakkoord van Parijs.

Vliegen moet onmiddellijk worden teruggedrongen om dat klimaatdoel te kunnen halen. Het was daarom onjuist misleidend dat wij spraken van “duurzaam vliegen”. Meer informatie over de noodzaak om vliegen te verminderen is hier beschikbaar.

Het beleid van KLM is echter gericht op groei en het uitstoten van meer CO2.

KLM is van plan te blijven groeien. Zolang wij groeien, zal de totale CO2-uitstoot van ons bedrijf toenemen. Onze suggestie dat onze uitstoot zal afnemen en dat vliegen “duurzaam” of “verantwoord” kan plaatsvinden, en door vliegen met KLM een “duurzamere toekomst” dichterbij komt, was onjuist en misleidend.

De klimaatschade wordt niet beperkt door een financiële bijdrage te doen aan KLM’s CO2ZERO programma.

Wij voerden een marketing campagne genaamd “CO2ZERO”. In dat kader vroegen wij consumenten om kleine financiële bijdragen aan herbebossingsprojecten of de kosten van het gebruik van kleine hoeveelheden alternatieve brandstoffen. Wij zeiden dat dit het negatieve klimaateffect van vliegen zou "compenseren", "verminderen" of dienen als "offsetting". Dat is alleen niet waar. De betalingen dragen niet bij aan het bereiken van het klimaatdoel van het Klimaatakkoord van Parijs. De naam "CO2ZERO" van onze marketing-campagne, was onjuist en misleidend.

De enige manier om het effect van vliegen op het klimaat zinvol te verminderen en bij te dragen aan het behalen van de klimaatdoelstellingen, is door niet te vliegen.

Hoogachtend,

[naam en handtekening CEO]

BIJLAGE C

Tekstvoorstel voor de rectificatie/banner die KLM dient te publiceren/tonen op sociale media

Correctie op KLM-advertenties: Er bestaat niet zoiets als “duurzaam” vliegen - vliegen moet onmiddellijk worden teruggedrongen om in lijn te zijn met het doel van het Klimaatakkoord van Parijs.

1 Richtlijn 2005/29/EG van het Europees Parlement en de Raad van 11 mei 2005 betreffende oneerlijke handelspraktijken van ondernemingen jegens consumenten op de interne markt, PbEU L 149

2 Richtsnoeren met betrekking tot de uitlegging en toepassing van Richtlijn 2005/29/EG van het Europees Parlement en de Raad betreffende oneerlijke handelspraktijken van ondernemingen jegens consumenten op de interne markt, Pb C 526/1

- <http://deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:RBAMS:2024:1512>

